

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

Régészeti munkarész

Készült: Kecskéd község szerkezeti és szabályozási tervének
módosításához

Megrendelő: REGIOPLAN Kft.
Készítette: László János

2011. március 4.

1. A tanulmány tárgya

Kecskéd község önkormányzata a község rendezési tervének módosítását irányozta elő. Ezért a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján a tervezési területre érvényes kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, amely a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján a véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a változtatással érintett terület (1–2. melléklet) teljes régészeti munkarészét tartalmazza, azonban nem foglalkozik a tervezési területen kívül eső egyéb területekkel, lelőhelyekkel, a megrendelés erre nem vonatkozott. A részletes terepi vizsgálatoknak szintén csak a tervmódosítás által érintett területeket vetettük alá. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy jelen munkát a „szerzői jogról” szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogi védelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III. 27.) Korm. rend. szabályai szerint történhet.

A tanulmányt csak annak megrendelője jogosult a szerződésben meghatározott célra felhasználni, de azt nem jogosult átdolgozni, azt mások részére végzett szolgáltatás vagy mások részére készített tanulmány részeként felhasználni.

2. A kulturális örökségvédelmi tanulmány régészeti fejezetének célja

A kulturális örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének célja egységes keretben kezelni és láttatni a tervezési területre vonatkozó valamennyi régészeti jelentőséggel bíró információt (adattári, terepbejárási, légirégészeti, topográfiai, műszaki stb.), a teljes tervezési területen. Ezek elemzése alapján lehetőség nyílik a megelőző kutatások körébe vont területek pontos lokalizációjára, az elvégzendő régészeti feladatok szakmai specifikációjára, illetve fentiek nyomán – a különböző besorolású lelőhelyek kiterjedésére is tekintettel – a leghatékonyabb elméleti feltárási sorrend megalkotására, valamint a feltárások időbeni modelljének elkészítésére.

3. Törvényi környezet

A kulturális örökség elemeivel, a régészeti emlékekkel a következő törvények, kormányrendeletek és miniszteri rendeletek foglalkoznak, amelyek ebben a tárgykörben jogokat és köteleességeket rögzítenek:

A. Törvények, törvényerejű rendeletek

2010. évi LXIX. törvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról

2005. évi LXXXIX. törvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény (különösen a 38–49. §) a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájlelméként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

B. Kormányrendeletek

324/2010. (XII. 27.) Kormányrendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról, a kulturális örökségvédelmi szakigazgatási szervekről és eljárásukra vonatkozó általános szabályokról

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal létrehozásáról

47/2001. (III. 27.) Kormányrendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

161/1998. (IX. 30.) Kormányrendelet a nemzeti kulturális örökség miniszterének feladat- és hatásköréről

196/1996. (XII. 22.) Kormányrendelet a mentésben való részvétel szabályairól, a polgári védelmi szakhatósági jogköréről és a miniszterek polgári védelmi feladatairól

C. Miniszteri rendeletek

5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól

21/2007. (III. 26.) OKM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályait tartalmazó 18/2001. (X. 18.) NKÖM rendeletet módosításáról

10/2006. (V. 9.) NKÖM rendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárásaira vonatkozó szabályokról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet örökségvédelmi hatástanulmányról

17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet kulturális örökség hatósági nyilvántartásáról

3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezésének részletes szabályairól

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről

1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról (módosította a **13/2000. (VII. 11.) NKÖM rendelet**)

20/1999. (XII. 26.) NKÖM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

5/1999. (III. 26.) NKÖM rendelet a közművelődési feladatellátás országos szakfelügyeletéről

15/1998. (III. 31.) MKM rendelet a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatásáról

D. Szankcionáló rendelkezések

BTK (az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről) vonatkozó paragrafusai:

159.§ - háborús fosztogatás

160.§ bűnös hadviselés

216.§ a műemlékek megrongálása (illetve 1997. évi LXXIII. tv 28 §.)

216/A.§ a kulturális javak megrongálása

216/B.§ visszaélés kulturális javakkal

312.§ csempészet és vámmorgazdaság

316.§ lopás

317.§ sikkasztás

324.§ rongálás

325.§ jogtalan eltulajdonítás

326.§ orgazdaság.

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet az egyes szabálysértésekről vonatkozó paragrafusai:

144.§ régészeti szabálysértés

145.§ kulturális javak engedély nélküli másolása

146.§ kulturális javakkal kapcsolatos köteleességek elmulasztása

4. Régészeti tevékenység

A beruházások előtt régészeti érintettség esetén a következőképpen kell eljárni:

A. Megelőző feltárások

Megelőző feltárások végrehajtásáról az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 14–20. § rendelkezik.

B. Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések

A nagyberuházás a Kormány által rendeletben nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánított beruházás, vagy a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekségéről és megvalósításáról szóló 2004. évi LXVII. törvény hatálya alá tartozó beruházás, vagy a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. koordinátor szervei által kezelt egyéb beruházás.

A nagyberuházásokra vonatkozó speciális rendelkezéseket az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet rögzíti a következő módon:

21. § (1) A beruházó a megelőző feltárássra vonatkozó engedély iránti kérelem benyújtását megelőzően, a nagyberuházás által érintett területen a terület régészeti érintettségének egyértelmű tisztázása, a régészeti örökségi elemekre vonatkozó ismeretek (különösen a lelőhely jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának) megszerzése és pontosítása, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak meghatározása érdekében, a 4. § (1) bekezdésében meghatározott régészeti feltárási módok – a régészeti megfigyelést kivéve – alkalmazásával előzetes dokumentációt köteles készíttetni a régészeti feltárássra jogosulttal.

- (2) Az előzetes dokumentáció elkészítése kiterjed a beruházás által érintett területre vonatkozó kulturális örökségvédelmi és helytörténeti szakirodalmi adatok, múzeumi, térképi, levéltári adatok, valamint fényképek részletes feldolgozására is.
- 22. §** (1) A feltárási engedély iránti kérelemhez csatolni kell a beruházó arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy a beruházás nagyberuházásnak minősül, és az előzetes dokumentációt.
(2) A hatóság az engedély iránti kérelmet annak beérkezésétől számított 10 munkanapon belül bírálja el.
- 23. §** A beruházással érintett régészeti lelőhelyeken – a 14. § esetleges alkalmazása esetén szükség szerint – megelőző feltárást kell végezni és a beruházás további, földmunkával érintett részein mind az előkészítő munkálatok, mind a kivitelezés tekintetében régészeti megfigyelést kell biztosítani.
- 24. §** (1) A Magyar Nemzeti Múzeum a nagyberuházásokhoz kapcsolódó megelőző régészeti feltárások esetében szakmai koordinációs, valamint központi adatnyilvántartó és adatszolgáltató tevékenységet lát el.
(2) Amennyiben valamely nagyberuházás kiterjedése több illetékes múzeummal való szerződéskötést tesz szükségessé, az eljárás gyorsítása érdekében a Magyar Nemzeti Múzeum irányítja a szerződés kötését előkészítő folyamatot.
(3) Egyéb esetekben szakmai koordinációs tevékenysége keretében a Magyar Nemzeti Múzeum:
a) szakmai információkkal látja el a szerződő feleket,
b) közreműködhet a megelőző feltárások szakmai kapacitásának biztosításában,
c) részt vehet a tudományos eredmények feldolgozásában, közzétételében és kiállításokon való bemutatásában,
d) biztosítja a megelőző régészeti feltárásokhoz kapcsolódó központi kommunikációt.
- 25. §** A nagyberuházás esetén folytatott megelőző feltárásokra egyebekben a megelőző feltárásokra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

Régészeti lelőhelyek esetében általában a 2001. évi LXIV. törvény és az 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet alapján kell eljárni. Így a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

- a, fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
- b, nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- c, régészeti érdekű területek.

a, Védett régészeti területek esetében a következőképpen kell eljárni:

2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (1)-(2) bekezdés

A KÖH hatósági engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

b, Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a következőképpen kell eljárni:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (3)-(4) bekezdés

Régészeti lelőhelyek és régészeti védőövezetek esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakhatóságként jár el az alábbi kivételekkel. A *2005. évi LXXXIX. tv. 26. § (1)-(2) bekezdés* értelmében a 30 cm mélységet meghaladó tereprendezési munkálatokhoz, illetve minden egyéb, az örökségi elemek jellegét és megjelenését érintő munkavégzéshez – amennyiben más hatóság engedélyéhez ez nincs kötve – a KÖH hatósági engedélye szükséges.

2005. évi LXXXIX. tv. 28. §

Kérelemre a KÖH köteles a majdani a hatósági vagy szakhatósági engedélyének feltételeiről előzetesen nyilatkozni. Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt, vagy annak megkezdésekor a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2005. évi LXXXIX. tv. 8. § (1)-(2)

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett terület előzetesen fel kell tártatni. Ennek részeként – ha a KÖH nem rendelkezik másként – a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, a KÖH régészeti megfigyelést írhat elő.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez minden esetben a megyei múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén kisajátítás kezdeményezésére. A *2005. évi LXXXIX. tv. 9. §* értelmében a régészeti lelőhelyen kívül végzett földmunka során előkerülő régészeti jelenségek feltárására a *2001. évi LXIV. tv. 22. § (3) bekezdésében* foglalt feltételekkel szerződés köthető (vagyis a beruházás mentő feltárással történő szükségszerű ideiglenes fennakadása elkerülhető, illetve annak ideje csökkenthető, ha a beruházó a feltárást önszántából megfinanszírozza).

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet, illetve 2005. évi LXXXIX. tv. 37. § (1)

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, illetve bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 000 forinttól 25 millió forintig terjedhet, míg védett lelőhelyek esetében e tétel elérheti a 250 millió forintot is. BTK-ba ütköző cselekedet pénzbírsággal vagy legfeljebb 5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

c, Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében a következőképpen kell eljárni:

2005. évi LXXXIX. tv. 7. § 17. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kaphat.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 5/201. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 26–27. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli!

A mentő feltárások elvégzése az illetékes múzeum feladata, amelynek ellátására az illetékes múzeum éves költségvetésében kell keretet biztosítani. Az illetékes múzeum a mentő feltárások költségeihez a hatóságtól támogatást igényelhet. A LXIV tv. 24. § (5) bekezdésében megjelölt nyilatkozat tartalmazza a régészeti lelőhely, illetve lelet meghatározását, a lelet megtalálásának helyét, idejét és módját, szakma szempontból indokolt javaslatot a tevékenység folytatásának feltételeiről, illetőleg a munka felfüggesztéséről és annak várható időtartamáról. Az illetékes múzeum a nyilatkozatot megküldi az illetékes jegyzőnek és a hatóság illetékes területi szervének. Az illetékes múzeum a mentő feltárás megkezdésétől számított 10 munkanapon belül javaslatot tehet a hatóság illetékes területi szervének a terület ideiglenes védetté nyilvánítására. Az illetékes múzeum a mentő feltárás befejezése után 24 órán belül – ha ez a határidő munkaszüneti napra esik, akkor az azt követő 24 órán belül – nyilatkozni köteles a tevékenység felfüggesztését kimondó hatóság felé a felfüggesztés feloldására vagy fenntartására vonatkozó javaslatáról.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet 28. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha

területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

5. Vizsgálat (értékelmérés)

A. Településtörténet, régészeti örökség

A település földrajzi fekvésénél fogva már a paleolitikum idején lakott volt, erre utalnak a környéken szórányosan talált pattintott eszközök. A bronzkori megtelepedésre a dunántúli mészbetétes edények kultúrájának temetője utal, amelynek egy részletét a 20. század elején tárták fel. A közeli környei erőd valószínűsíti azt, hogy a római korban is lakott volt a község területe.

Középkori története írásos említések hiányában bizonytalan. Neve talán a személynévi használatú magyar kecske főnévnek a –d képzős származékából eredeztethető. Az elnevezés módja 13. századi kialakulást sejtet. Az azonban bizonyos, hogy a község környéke az Árpád-korban Fejér megyéhez tartozott. Esetleg elképzelhető az is, hogy a Dad és Ondó között fekvő, 1326-ban említett Csetke falut a község mai területén kell keresnünk.

A későbbi időszakból is híján vagyunk írásos említéseknek. Vélelmezhető azonban, hogy a település Gesztes várához tartozhatott, annak fenntartására fordíthatták az itteniek adóit. Az 1529-es és 1541-es török hadjáratok elpusztították az egész környéket, így amennyiben néhány porta volt is erre, az is megsemmisülhetett. A terület közel 200 évig lakatlan maradt, majd 1693-ban a gesztesi uradalommal Kecskéd is az Esterházy birtok része lett, ahova württembergi svábokat telepítettek le.

Irodalom:

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. II. Budapest 1987. 356.

Szerk.: Fűrészné Molnár Anikó: Komárom-Esztergom megye kézikönyve. ALFADAT-CEBA 1997. 508.

B. Természet, táj, tájhasználat –földrajzi, természeti környezet

A település Komárom-Esztergom megye déli részén található, az Által-ér völgyében, ennek a kistájnak a része. Környéke a Dunántúli-középhegység csapásában DNy-ÉK-i szerkezeti vonalak mentén formálódott eróziós völgyrendszer, amely a laza üledékekből épült hegységelőtér és a merev, triász dolomitből és mészkőből épült Vértes sasbércsorozatának a határán alakult ki.. Fiatal, hegységperemi részszüllyedékek felfűzésével és eróziós kitakarításával a negyedidőszak során fokozatosan nyerte el mai arculatát.

Leggyakoribb talajtípus a környéken az agyagbemosódásos barna erdei talajok. Periglaciális üledéken képződött, homok mechanikai összetételű, azon belül löszös

alapközetten kialakult, homokos vályog mechanikai talajok borítják. Ezek főleg mezőgazdasági hasznosításúak a község területén, a külterületeken főleg szántóföldeket találunk, melyeket helyenként facsoportok, kisebb erdőtársulások tagolnak. Az Által-ér mentén pedig ártéri ligeterdőket találunk.

A település régészeti múltját befolyásoló legjelentősebb vízfolyás az Által-ér, melynek déli partján egymást követő régészeti lelőhelyeket feltételezhetünk. (Régészeti terepbejárások hiányában ezek ténye még csak vélelmezett.) Újabb, dél-észak irányú vízfolyások is alakítják a felszínt, amelyek további megtelepedéshez, így régészeti lelőhelyekhez biztosíthatnak megfelelő körülményeket (Oroszlány-Kecskédi-vízfolyás, Hármás-dűlői-árok, Hársdűlői-árok, Rétaljai-vízfolyás).

Irodalom:

(Marosi-Somogyi szerk.:) Magyarország kistájainak katasztere I-II. Budapest 1990. 664-668.

C. Ismert régészeti lelőhelyek

A hatástanulmány elkészítésekor a Magyar Nemzeti Múzeum, valamint a tatai Kuny Domokos Megyei Múzeum régészeti adattárát vizsgáltuk, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Nyilvántartási Osztályának adatai is általában ezen alapulnak.

A tervezési területen a hatástanulmány készítésének idején nyilvántartott régészeti lelőhely nem található. (A község területén levő egyetlen nyilvántartott régészeti lelőhely a tervezési területtől távolabb található, hrsz: 0157/3.) A területek helyszíni vizsgálatakor azonban 1 új régészeti lelőhelyet azonosítottunk be.

Tó-dűlő

Koordináták: 594 450; 241 070

Hrsz.: 040/7-11

Térkép: 3. sz. melléklet

A lelőhely a községtől délre levő külterületi részen található, az Oroszlány-Kecskédi-vízfolyás felduzzasztásával keletkezett Kecskédi-tótól közvetlenül délnyugatra, annak partján, egy kissé kiemelkedő dombhát tetején és oldalában. Iránya észak-dél, hossza 400 m, maximális szélessége 150 m. Talaja homok, helyenként barna erdőtalaj. A felszíni leletek változó sűrűségben kerültek elő, az északi részen alacsony intenzitásban, míg délre haladva az előfordulási intenzitás növekszik, a vasútvonal kanyarulatával szomszédos területen már nagy intenzitásban kerültek elő. A leletanyag egyértelműen meghatározható volt, a 13-15. századra keltezhető. (A vasútvonaltól keletre eső területeket nem vizsgáltuk, mivel ezek a tervezési területen kívül helyezkednek el. Nem elképzelhetetlen azonban, hogy ott is folytatódik.)

A lelőhely legkiemelkedőbb része

A lelőhely déli része a nagy felszíni leletsűrűségű résszel

D. A régészeti kutatások összefoglalása

A község területén csak kevés tervszerű régészeti tevékenység folyt. A legelső és ezidáig egyetlen régészeti feltárás a 20. század elején történt, ekkor egy középső bronzkori, mészbetétes edények kultúrájához tartozó temető részletét tárták fel. A leletanyag a komáromi múzeumba került, jelenleg is a szlovákiai múzeum gyűjteményét gyarapítja.

A későbbiekben csak néhány alkalommal történt terepbejárás a területen. Először 1994-ben, amikor a környék gázellátását biztosítandó gázvezetéket létesítettek, s a vezetékkárok kiásásakor került sor régészeti szemlékre. Ekkor több lelőhely is előkerült, azonban a területek dokumentálása nem történt meg, így ma már ezek nem különíthetők el. Ugyanez volt a helyzet a 2000-es évek elején történt terepbejárással, a tatai Kuny Domokos Megyei Múzeum gyűjteményében ugyan található olyan leletanyag, amely e tevékenység során került begyűjtésre, ezek pontos előkerülési helyéről sem maradt fenn dokumentáció. Jelen hatástanulmány elkészítése során helyszíni vizsgálatot végeztünk mindkét területen, az újonnan beazonosított lelőhelyet nyilvántartásba vetetjük.

6. Hatáselemzés, örökségvédelmi ajánlások a hatáscsökkentésre, kockázatelemzés

A. A terület jelenlegi állapota

A terv változtatása két területet érint, ezeket a következőkben egymástól elkülönülten tárgyaljuk, mivel a kettő között érintkezési pont nincs.

1. számú terület:

A tervezési terület a településtől nyugatra található, a Tatabánya-Kisbér vasútvonaltól délre, az egykori TSZ majortól nyugatra. Keleti oldalát a major épületei határolják, északon a vasútvonallal és az Által-érrel párhuzamos dombhát lejtője, délnyugaton a Hársdülői-árok, valamint az ehhez kapcsolódó lapály, délről természetes határt nem lehet kijelölni. A terület egy környezetéből kiemelkedő dombhát. A helyszíni vizsgálat idején a felszín 50%-át növényzet fedte, legelőként hasznosítják, évek óta beszántatlan. A másik 50%-a szántóföldi művelés alatt áll, felszíni vizsgálatra ez a rész kitűnően alkalmas volt. A terület talaja barna erdei talaj, alatta homokos altalajjal, a Hársdülői-árok felőli alsóbb részeken öntéstalajt találunk. A terület a következő helyrajzi számokra terjed ki: 087, 089, 098/1, 0101/6, 0102/10, 0102/12, így nagysága 13 ha.

Az 1. sz. terület délről

2. számú terület:

A tervezési terület a községtől délre található, a település házaitól délre, az Oroszlány felé vezető műutat szegélyező erdősávtól keletre, a Kecskédi-tótól nyugatra. A területet délkeleten a Tatabánya-Oroszlány vasútvonal zárja le.

A terep fokozatosan emelkedik nyugati irányba, a déli részen egy nagyobb kiemelkedés található, amelynek lejtője a tó partjáig tart. A vasútvonal építésekor a terepet a síneket szegélyező töltés kialakításakor kissé megbolygatták, egyébként az eredeti felszínformákkal kell számolnunk itt.

A talaj általában barna erdei talaj, azonban a magasabban fekvő részokről ez a réteg erodált és helyenként előbukkan a homokos altalaj.

A terület teljes egészében szántóföldi művelés alatt áll. A helyszíni vizsgálat idején az egész terület alkalmas volt felszíni megfigyelésre. A terület a következő helyrajzi számokra terjed ki: 040/2–11, 20, így nagysága 23 ha.

A tervezési terület északról

B. A változtatási szándék ismertetése

1. számú terület

A terület átsorolása azért szükséges, mert a mezőgazdasági majort kívánják fejleszteni.

2. számú terület

A terület a hosszú távú fejlesztési elképzelések szerint lakóterületté és intézményi területté válna.

C. Hatáselemzés

1. számú terület

Mivel a területen nincs nyilvántartott, illetve újonnan beazonosított régészeti lelőhely, ezért a változási szándék kulturális örökség értékeire gyakorolt hatását vizsgálni nem kell.

2. számú terület

A területen régészeti lelőhely található, amely a felszíni megfigyelések alapján 13-15. századi településmaradványokat rejt. Amennyiben a régészeti lelőhely területén (3. melléklet) a fejlesztési tervnek megfelelően lakóépületeket, egyéb intézményeket építenek, úgy azok helyén (mivel létesítésük során a talajréteget minden bizonnyal 30 cm-es mélységet meghaladóan bolygatják) a *kulturális örökség elemei, a régészeti jelenségek megsemmisülnek*.

D. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

1. számú terület

Mivel a tervezési területen nincs ismert és nyilvántartott régészeti lelőhely, ezért ennek pusztulása sem tárgyalandó. Amennyiben a későbbiek során azonban bármilyen régészeti jelenség, objektum, leletanyag előkerül a területen, a tanulmány 4.c pontjának iránymutatásai a mérvadók.

2. számú terület

A területen felszíni megfigyelések alapján régészeti lelőhely található, ezért – amennyiben a fejlesztésekkel nem lehet elkerülni – el kell végezni a szükséges mértékű régészeti feltárást. Mivel a lelőhely valóságos kiterjedéséről, rétegeiről, az objektumsűrűségről nincsenek teljesen pontos információk, ezért célszerű először próbafeltárás keretében tisztázni ezeket a kérdéseket, majd ezek ismeretében el kell végezni a megelőző régészeti feltárást a területen. Ennek finanszírozása arra hárul, akinek érdeke a beavatkozás.

A megelőző feltárás a régészeti jelenségek, objektumok megsemmisülésével jár. Jelen ismereteink szerint a területen *nem található* olyan *épített örökségi elem*, amely a terület hasznosíthatóságát bármilyen mértékben korlátozhatná.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A tervezési területen időközben előkerülő lelőhelyekről, a fentebb megnevezett lelőhelyek nyilvántartott kiterjedésének módosulásáról a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Nyilvántartási Irodája vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt a beruházás előtt a lelőhelyekkel való érintettségéről időben újból meggyőződni.

7. Összegzés

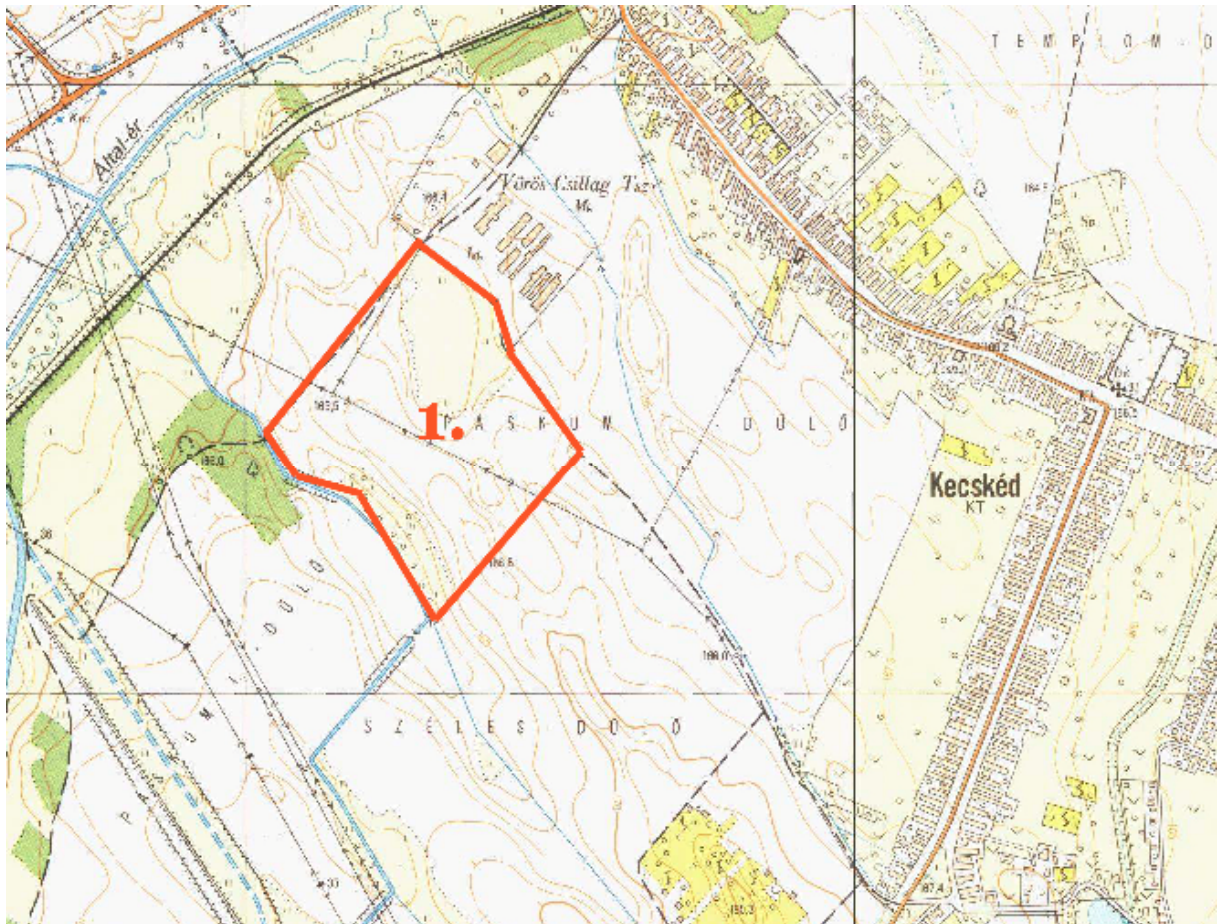
A tervezett változtatások a fentebb meghatározott javaslatok és szabályok betartása mellett elfogadásra ajánlhatók.

Tatabánya, 2011. március 4.

László János
régész

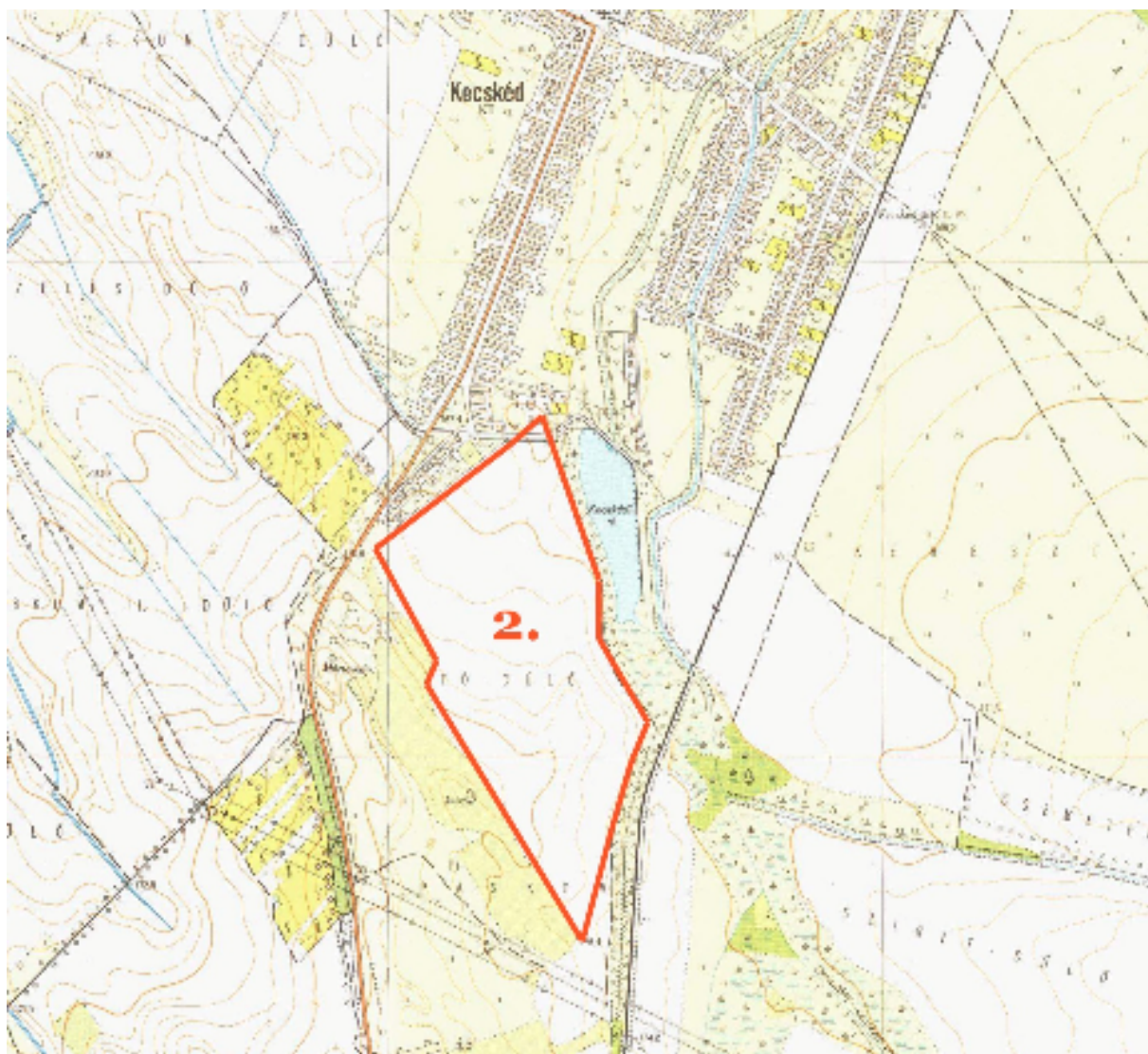
Mellékletek

1. melléklet

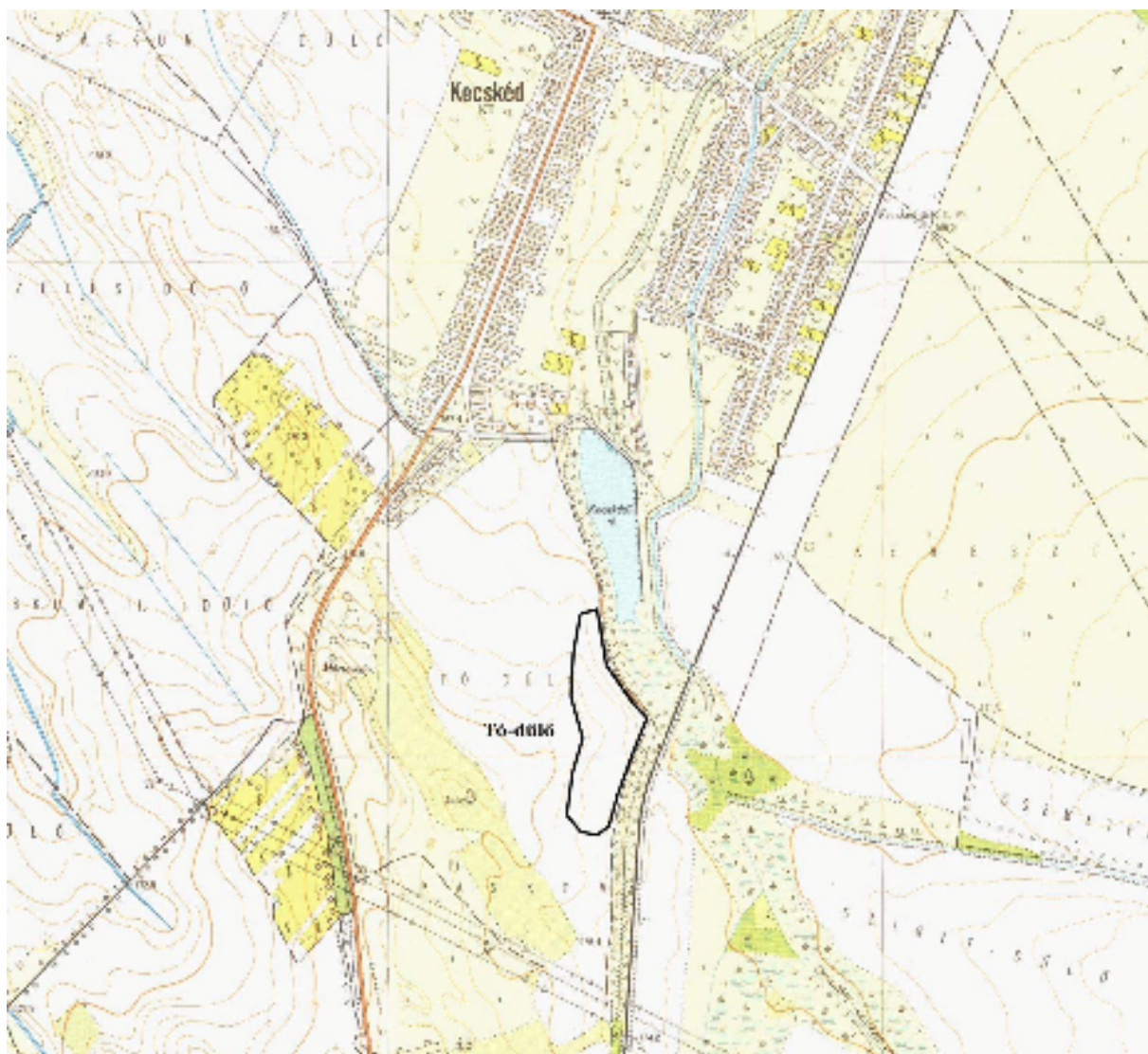
Az 1. számú tervezési terület

2. melléklet

A 2. számú tervezési terület

3. melléklet

A Tó-dűlő lelőhely kiterjedése

Nyilatkozat

Alulírott, **László János** régész nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 145/1994 (JATE – BTK)

Az általam készített örökségvédelmi hatástanulmány (Kecskéd) az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Tatabánya, 2011. március 4.

László János